

J. van Lijf

H.K.J. . Cowan

Korte mededelingen

J.M. van Lijf, Het graf van de Luwuse vorst Matinroë ri Malangke (met platen);

H.K.J. Cowan, Een verbasterd Sentanisch oorsprongsverhaal?

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 109 (1953), no: 4, Leiden, 379-381

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

KORTE MEDEDELINGEN

Het graf van de Luwu'se Vorst Matinroë ri Malangke.

Volgens de stamboom van de Datu's van Luwu' was Sultan Abdullah Muhiyiddin (Muhiddin), Pati Arasë, Pati Paduri, Pati Patau', Opü To Ampananggi met de sterfnaam Pëtta Matinroë ri Malangke (= de Heer die te Malangke slaapt = . . . is bijgezet) de 17e Datu en tweede Islamitische vorst van Luwu'. Hij had zijn zetel te Pattimang (district Malangke, onderafdeling Masamba, Landschap Luwu', Zuid-Celebes). Hij is waarschijnlijk vóór 1639 overleden. De eerste Islamitische Datu is te Pattimang begraven in een graf zonder buitengewone kentekenen.

In de jaren 1939-1942 was ondergetekende Controleur van Masamba. Wegens zijn bijzondere vorm was dit graf van P. M. ri Malangke mij opgevallen. Het is gebouwd op een omheinde, vrij droge plaats te midden van uitgestrekte moerassen. Op deze begraafplaats liggen ook enige gewone Islamitische graven, aangeduid met flinke rolstenen aan het hoofd- en aan het voeteneinde.

Volgens de overlevering is de grond op deze begraafplaats door jaarlijkse overstromingen belangrijk opgehoogd, zodat de voet van het bouwwerk met aarde is bedekt. Aangezien de hoger genoemde graven, die ten dele contemporain zijn aan dat van P. M. ri Malangke, geheel onbedekt zijn, is het waarschijnlijk, dat de voet om één of andere reden reeds aanstonds onder het maaivlak is gebouwd. In dit geval moet het grondwater de laatste eeuwen aanzienlijk zijn gestegen, aangezien het eigenlijke graf het gehele jaar onder water ligt.

In October 1941 deed het Zelfbestuur van Luwu' op mijn instigatie ontgravingswerk verrichten rondom de voet van het bouwsel. Aldra trof men aan de zuidwand beeldhouwwerk aan. Hier werd dieper gegraven. De ingang kwam bloot te liggen. Men trof een met modder en water gevuld gangetje aan en kon daardoor binnendringen in het grafgewelf, waar eveneens veel modder en grondwater waren binnengekomen. Na verwijdering hiervan kon het binnenste van deze graf-„stupa” worden onderzocht.

Deze „stupa” is opgebouwd in blokjes grauwe zandsteen, zonder specie. Met eenvoudige groeven en nokken is de sterkte van het verband verbeterd. De opgetreden geringe verzakkingen zijn niet fataal geweest voor de samenhang. Toch moet worden gevreesd, dat het gewelf op de lange duur instort.

Het ingangspoortje is van zeer zachte gele zandsteen. Het is gesloten geweest door middel van twee deurtjes van vlakke bronsplaat, die blijkens de aanwezigheid van opgeklonken plaatjes bijeen moeten zijn gehouden met klinken. Deze deurtjes hebben los in de sponningen gestaan, blijkbaar vastgedrukt door de aarde. Volgens een overlevering hebben bezoekers in de loop van de vorige eeuw de ingang uitgegraven en stukken van de deurtjes afgebroken om deze als amuletten te gebruiken. De overgebleven stukken werden in genoemd gangetje aangetroffen en waren bij het nemen van de foto's op hun oude plaats gesteld (zie foto's I, II, III).

Het gangetje is nauw en laag. Op de hurken zich voortbewegend, bereikt men een rechthoekige ruimte, overkoepeld door een noord-zuid gericht tongewelf. Binnen de verbrede voeten van de muren is juist genoeg ruimte voor een Islamitisch graf van normale afmetingen. Het lijk is dus in de aarde begraven. Aan het hoofd- en aan het voeteneinde staan gebeeldhouwde palen van zwart graniet, die met spitse

punten eenvoudig in de aarde van het graf zijn gestoken. De beschrijving moet verder summier zijn, daar de door mij gemaakte constructietekeningen en opmetingen zijn verloren gegaan¹⁾. Van de buitenafmetingen krijgt men enig denkbeeld door vergelijking met de gestalte van de man op foto I. De hoogte van de grafkamer is ongeveer 1.80 meter, de lengte noord-zuid (als ik mij wel herinner) ongeveer 2.10 meter, de breedte eveneens ongeveer 1.80 meter. De ingang ligt aan de zuidzijde, het graf is noord-zuid gericht. Het lijk is dus wel, volgens de Islamitische voorschriften, op de rechterzijde gelegd, met het gelaat naar het westen.

Op foto I ziet men de grafbewaakster zitten. Zij verrichtte, vóórdat ondergetekende met enkele anderen de grafruimte binnentrad, enkele rituele handelingen met rijst en eieren. Blijkbaar was dit een offer.

Volgens de overlevering is dit bouwsel vervaardigd door Toradja's uit Pantilang, een district aan de voet van de Latimodjongketen, ten Oosten van Palopo gelegen. Dit geeft geen verklaring betreffende de bouwstijl en de Hinduïstisch aandoende motieven van het reliëfwerk.

Op weinige meters afstands vóór de ingang van de graf-, „stupa” van P. M. ri Malangke ligt het graf van La Rumanga Pua To Wëranië alias La Parëlleï, zijn voorvechter. Dit laatste is slechts aangeduid door een paar flinke rolkeien aan hoofd- en voeteneinde.

Hieraan is de volgende overlevering verbonden: De Rijksbestierder van Luwu' (Patunru), een oom van de Datu, die na zijn sterven P. M. ri Malangke werd genoemd, wilde zich niet tot de Islam bekeren, niettegenstaande alle overreding, ook door de leermeester van de Datu, geheten Datu Suleiman. Ten einde raad riep de Datu zijn voorvechter Pua To Wëranië bij zich. Hij zei, dat hij deze Pati Mandjari (alias Pëtta Pao) wel wilde doden, maar de straf in het hiernamaals vreesde. Deze onoverwinnelijke voorvechter antwoordde: „Ik zal de Opu Patunru wel doden. U kunt mij later vóór de ingang van Uw graf doen begraven. Als de doodsengelen U komen ondervragen over Uw misdrijf, zal ik antwoorden en alle schuld op mij nemen”. Zo werd afgesproken. Pua To Wëranie stak Pëtta Pao dood. Werkelijk werd hij enige jaren later dicht bij het graf van P. M. ri Malangke begraven.

J. M. VAN LIJF.

Een verbasterd Sentanisch Oorsprongsverhaal?

Het derde der „Drie Verhalen in Sentani-taal”, verschenen in de *Bijdragen*, dl. 108, 4e afl. (pp. 351 sqq., vertaling op pp. 354 sqq.), blijkt enige punten van overeenkomst te vertonen met het oorsprongsverhaal der Oost-Sentaniers (bewoners der dorpen Chéi en Ejafo), dat P. Wirz weergeeft in „Beitrag zur Ethnologie der Sentanier” (*Nova Guinea*, XVI, 3, 1928, pp. 258-9). Over dit werk had ik destijds te Hollandia niet de beschikking toen ik de teksten voor de *Bijdragen* gereed maakte.

Ook in het oorsprongsverhaal bij Wirz verlaat een hoofdenzoon *Taimj* geheten, zijn dorp, omdat hij door plagerijen van dorpsgenoten zich er niet meer thuis gevoelt. Als maar voortlopende komt hij bij een oude holle boom, *Nao* genaamd, waar in de holte een slang huis, *Yabero* geheten. Als *Taimj* de slang met de kop uit de holle stam ziet steken, loopt hij van schrik weg naar het dorp. De slang volgt hem echter en tenslotte neemt T. onbevreesd plaats op haar rug en na vele omzwervingen via

¹⁾ Volgens ontvangen mededeling van Dr. J. R. van Blom, vroeger controleur te Masamba, heeft hij in 1937 in samenwerking met dhr. F. Groeneveld, destijds gezaghebber te Palopo dit graf opgemeten en in tekening gebracht. De tekening werd aan de Oudheidkundige Dienst opgezonden. (Noot v. d. Red.)

Oinake (even over de Australische grens), over de Tami-rivier (aan deze zijde der grens), langs Yambuëe (Sko Jambe), Saë (Sko Sai), Mabe (Sko Maboe), Tabadi (Tobati) en het gebied van Nafri bereikten zij op die wijze het Sentani-meer. De slang zwom het meer op, doch dook plotseling met de jongeling op haar rug in de diepte op een plek tussen Ohéi en Ejafo. Daar bevindt zij zich nog steeds, om zich af en toe te vertonen als er een hoofd (*ondofolo*, Wirz: *ondoforo*) van een dier dorpen sterft. Daarom vereren de bewoners dier twee dorpen de slang Yabero en noemen zij Taimj hun stamvader.

In het verhaal, zoals ik dat in de *Bijdragen* publiceerde, verlaat de hoofdenzoon *Daimë* zijn dorp na een heftige twist met zijn broer *Hiaqë*, die hem daarbij met vuur zo zwaar verwondde, dat hij bewusteloos bleef liggen en door de zorgen van zijn moeder slechts langzaam herstelde. Op zijn trek ontmoete ook hij een boom. Vervolgens verschijnt er een *foma* (klapperrat), welke hij verzoekt de boom van binnen uit naar boven toe uit te hollen. Dit gebeurt en D klimt door de holte naar boven en gaat daar zitten jammeren. Zijn familie komt en wil hem meetronen, doch als hij weigert, kappen zij de boom, die valt, maar weer omhoog gaat en uiteindelijk neerkomt in de *Nau djaba* (Oostelijke Vallei, vgl. de naam *Nao* van de boom in het verhaal bij Wirz, waarvan die schrijver de naam van het dorp *Njao* nabij de Australische grens wil afleiden, doch dit dorp is niet door een Sentani sprekende bevolking bewoond). Daar ontmoeten hem twee jonge meisjes van Tobati, die hij tot vrouw neemt.

Tot de episode van de holle (c.q. hol gemaakte) boom is er enige parallelie in de grote lijnen. Verder is van het oorsprongsverhaal weinig overgebleven, hetgeen mogelijk aan de kerstening moet worden toegeschreven.

Er is echter nog een ander verhaal bij Wirz, dat mogelijk ook invloed heeft gehad en enkele details kan verklaren. Op p. 316 van hetzelfde werk vertelt Wirz dat in *Netar* (Nëdali) een heilige steen, een bergkristal, wordt bewaard. *Wiri* (*wili*, „bliksem”) geheten. De bliksem had eens een zwangere vrouw op het meer gedood. Nadat de vrouw was begraven, kwam het kind uit het graf te voorschijn. Men noemde het *Taimj*. Toen hij opgegroeid was en hoorde hoe zijn moeder was gestorven, besloot T. haar te wreken. Hij klom in een pinang (*wa*)-boom en betoverde deze zo dat hij als maar hoger werd en tenslotte de hemel bereikte. Daar vroeg hij zon, maan en Orion naar *Wiri*, de bliksem, en hij wist dezen tenslotte het hoofd af te slaan. Deze kop, die hij mede naar beneden nam, is het bergkristal.

Er kan hier enig verband zijn tussen de bliksem, die de van *Taimj* zwangere moeder trof, en het vuur waarmee de broer van *Daimë* dezen tot bewusteloosheid toe mishandelde. Verder herinnert het als maar hoger worden van de pinang-boom eveneens aan het omhoog gaan van de gekapte boom van *Daimë*; deze laatste is een *wébo* of *awa* boom (Mal. *pulai*), de pinang-boom heet *wa*. Tenslotte deelt Wirz mede (p. 315) dat er te *Netar* nog andere heilige stenen worden bewaard, waarvan er één heet *Stake* (= *Hiaqë*, vgl. de naam van *Daimë*'s broer!) en een andere *Namoi*, waarvan men zegt, dat hij de broer(!) is van *Stake*.

H. K. J. COWAN.

De leden in Indonesië kunnen hun contributie per postwissel voldoen op naam van de Commissaris Dr R. Roolvink, met vermelding ten behoeve waarvan de betaling is gedaan.